

Katolikus egyleti élet

A KALOT-ról

A Rerum novarum (1891) és kiváltképp a Quadragesimo anno (1931) pápai enciklikák számos, az 1930-as években szerveződő mozgalomnak adtak ideológiai alapot az osztálytagozódás helyetti hivatásrendi rendszer eszméjével.

A KALOT megszervezése

Nemzetközi példák és a hazai előzmények nyomán 1935 nyarán indult útjára az agrárfiásági mozgalom. 1935. október 8-án Glattfelder Gyula csanádi püspök először fogadta P. Kerkai Jenő jezsuita atyát, aki-nek addigra 150 munkás- és gazdafiút sikerült tömörítenie. A püspök 6 hónapra ígért támogatást, későbbre csak akkor, ha az ifjúsági munka megkétszereződik.

1935 decemberében megkezdődtek az első három és félnapos vezetőképző tanfolyamok. 1936. januárban megjelent első lapjuk, a Dolgozó Ifjúság. Áprilisa a püspöki támogatás hatszorosára nőtt. 1936. augusztus 15-én Nagyboldogasszony napján megrendezték az első legénynapot Kiszomborban. A katolikus püspöki kar 1936. október 7-i konferenciája határozatot hozott arról, hogy a férfi ifjúsági szervezetek központi összefogó szerve a Magyarországi Katolikus Legényegyletek Országos Szövetsége legyen. A püspöki kar 1936. november 10-én kelt 1570. számú leirata közölte, hogy a magyar agrárfiásági katolikus legényegyletekbe való szervezésére fölláلتja a Katolikus Agrárfiásági Legényegyletek Országos Titkárságát (KALOT), Szeged székhellyel. Főtitkára: P. Kerkai Jenő S. J., ügyvezető titkára Farkas György dr. és Ugrin József. 1937 januárjában a KALOT újabb lapot adott ki Forrástár (1940-től Dolgozó Fiatalok Vezetői Forrástár) címmel, és megkezdte munkáját a KALOT Műsorközpont, amely a falusi műkedvelő színpadokat katolikus szempontból kifogástalan előadási anyagokkal, könyvekkel, játékokkal látta el.

1937 szeptemberében jelent meg a Vezérkönyv című kézikönyv, amely 4 pontba foglalva rendszerezte az agrárfiásági mozgalom célkitűzéseit: 1. *Krisztusibb embert!* 2. *Műveltebb falut!* 3. *Életerős népet!* 4. *Önérzetes magyart!* Ezzel a programmal egyszerre keresett választ, alternatívát a falu létkérdéseire és a kor erőteljes, kereszténytelen ideológiáira (nemzeti szocializmus, kommunizmus). A KALOT jezsuita vezetőnek közreműködésével 1938. március 14-én tartotta zászlóbontó gyűlését a Szegedi Ipari Munkavállalók Hiva-

tásszervezete. Két hónappal később, május 15-én a budapesti Tattersallban az EMSZO-val (Egyházközszégi Munkásszakosztályok) karöltve meghirdette a Magyar Cél-t, „Az erkölcsi forradalom program”-ját, amely független, erős és szociális államot kívánt.

1938 végére 1000–1050 egylet szerveződött meg, a tagság számát 62 ezer főre, a pártoló tagságét 150–180 ezer főre becsülték és 38 helyen tartottak seregszemléket.

Miniszterelnöki támogatás

A terebélyesedő mozgalom hatékony pártfogóra talált Imrédy Béla, majd gr. Teleki Pál miniszterelnökök személyében. 1939. február 1-jén a központ Szegedről Budapestre költözött. Imrédy kormányelnöksége alatt mint népmozgalom bontakozott ki, e jellege Teleki miniszterelnöksége idejében megfakult, mert ő a szervezetet inkább nemzetnevelési eszméjének kereteibe illesztette be. Ez magyarázza, hogy más katolikus hivatásrendi mozgalmakhoz hasonlóan a KALOT is szerepet vállalt a totális fasiszta eszmék megfékezését célzó Nemzetpolitikai Szolgálatban, aminek fejében (1941 őszéig) anyagi támogatásban részesült a miniszterelnökségtől. Ugyanakkor az egyházi vezetés ellenérzéssel figyelte a KALOT mind radikálisabb, esetenként szélsőséges megnyilvánulásait.

Gr. Teleki Pál miniszterelnök támogatásának köszönhetően 1940. november 12-én Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter láttamozta a KALOT új egységes alapszabályát. Ezzel az agrárfiásági mozgalom önálló jogi személyé alakult, levált a Magyarországi Katolikus Legényegyletek Országos Szövetségéről, s neve — a rövidítés változatlanul hagyásával — *Katolikus Agrárfiásági Legényegyletek Országos Testülete* lett. 1940. október 1-jén Érden megnyílt a KALOT első állandó jellegű bentlakásos népfőiskolája. 1944 végéig további 19 várta a parasztfiatalokat továbbképzésre: kulturális, vezető- és gazdaképző tanfolyamokra.

Az ifjúságot is militarizálni szándékozó törekvések a KALOT-ot sem kerülték el. 1941. október 18-án együttműködési megállapodást kényszerült aláírni a Leventeegyesületek Országos Központjával.

Földbérlet társaságok, szövetkezetek

Több kisbirtokos gazda önkéntes társulása egy nagyobb föld haszonbérletére. (A tulajdonos átengedi földjének használatát meghatározott időre és haszonbér — pénz, természetbeni hozzájárulás vagy bérlet föld természetének meghatározott hányada — fejében.) A bérlet a bérbeadóval szemben egyetemleges felelősséget vállalnak, egymás közti jogviszonyuk vagyoni erejük alapján szabályozódik. A földbérlet társaságok előnye, hogy a bérlet kisebb tőkével is nagyobb vállalkozásba kezdhettek, míg a bérbeadó magasabb haszonbérhez juthatott.

A KALOT története (Krónika) 1935–1988

1935. október 8. Glattfelder Gyula csanádi püspök fogadta P. Kerkai Jenő jezsuita atyát, és az agrárfiásági szervezéséhez 6 hónapra ígért támogatást.

1935. december Megkezdődtek az első három és félnapos vezetőképző tanfolyamok.

1936. január Megjelent a Dolgozó Ifjúság, az agrárfiásági mozgalom első lapja.

1936. november 10. A Magyarországi Katolikus Legényegyletek Országos Szövetsége (MAKLOSZ) a magyar agrárfiásági katolikus legényegyletekbe való szervezésére fölláلتta a Katolikus Agrárfiásági Legényegyletek Országos Titkárságát (KALOT) Szeged székhellyel. Főtitkára: P. Kerkai Jenő S. J., ügyvezető titkára Farkas György dr. és Ugrin József.

1937. január Megkezdte munkáját a KALOT Műsorközpont, amely a falusi műkedvelő színpadokat látta el előadási anyagokkal. Könyvekkel, játékokkal.

1937. augusztus 2–5. Szegeden megrendezték az első vezetői kongresszust mintegy 250 pap és tanító részvételével.

1937. szeptember Megjelent a Vezérkönyv című kézikönyv.

1938. május 29. Budapesten, az Iparcsarnokban rendezett nagygyűlésen mintegy 25 000 fiatal és felnőtt paraszt jelenlétében a KALOT bemutatkozott az ország nyilvánossága előtt.

1938 végére 1000–1050 egylet szerveződött meg, a tagság számát 62 000 főre, a pártoló tagságét 150–180 000 főre becsülték és 38 helyen tartottak seregszemléket.

1939. február 1. A Központ Szegedről Budapestre költözött.

1939. szeptember 8. XII. Pius pápa üzenetében további munkára buzdította a KALOT-ot.

1939. szeptember A KALOT megalakította a Szlovák Katolikus Ifjúsági Egyesület (Sdruzenie Katolickej Mládeze) nevű szlovák titkárságát.

1939. október 31. A ruszin fiatalok szervezésére felállt a Görög Katolikus Ifjúsági Szervezet (Organizacia Grekokatolickej Molodeci).

1940. október 1. Érden megnyílt a KALOT első állandó jellegű bentlakásos népfőiskolája. 1944 végéig további 19 (Balatonbény, Csiksomlyó, Endrőd, Eger, Egyházaskülső, Hajdúdorog, Jánosi, Kassa, Kecskemét, Kisunyor, Palicsfürdő, Püspöknapásd, Szatmárnémeti, Szeged, Szilágyssomlyó, Ungvár, Vágsellye, Vértessacs, Zirc) várta a parasztfiatalokat kulturális, vezető- és gazdaképző tanfolyamokra.

1940. november 12. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter láttamozta a KALOT új egységes alapszabályát. Ezzel az agrárfiásági mozgalom önálló jogi személyé alakult, levált a MAKLOSZ-ról, s neve — a rövidítés változatlanul hagyásával — *Katolikus Agrárfiásági Legényegyletek Országos Testülete* lett.

1941. május 22. Nágocson, gr. Zichy Rubidó Iván földbirtokos parkjában lezajlott a KALOT német nemzetiségű ifjúságának legnagyobb seregszemléje.

1941. október 18. A KALOT együttműködési megállapodást írt alá a Leventeegyesületek Országos Központjával.

1942. június 22. A Nyilaskeresztes Párt országos szervezési osztályának bizalmas megbeszélésén a KALOT és az EMSZO elleni taktikát vitatták meg.

1942. szeptember 15. A besztercebányai püspökség tulajdonát képező 418 holdon, Égeg község határában létrejött az első KALOT-falu, ahol a Jánosi Telepesképző Népfőiskolán végzett 20 hallgató települt le.

1942. A KALOT Könyvosztálya meghirdette az Alapítsunk parasztkönyvtárat! akciót.

1944. február 25. P. Kerkai Jenő S. J. a szélsőbaloldali radikalizmus veszélyeire hivatfól Serédi Jusztinián herceprímás figyelmét.

1944. október 30. P. Nagy Tőhötöm S. J. és Ugrin József KALOT vezetők Miskolc felé indultak, hogy kapcsolatokat keressenek a szovjet hadsereggel.

1944. december 6. A nyilasok feldúlta a KALOT Cukor utcai központját.

1944. december 28. Vörös János vezérezredes, honvédelmi miniszter fogadta P. Kerkai Jenőt, aki fölajánlotta a KALOT szolgálatait. Működésükhöz meghatalmazó levelet kapott.

1945. február 1. Debrecenben megjelent a „Második évtizedbe indul a KALOT” című körirat, benne a Kereszténydemokrata Néppárt programjával.

1946. március 4. A KALOT csatlakozott a Magyar Ifjúság Országos Tanácsához (MIOT). E lépése Mindszenty József hercegpímás megrovását vonta maga után.

1946. május 24. A KALOT is aláírta a közélet és az iskolák demokratizálását követelő MIOT felhívást.

1946. június 10. A mozgalom fennállásának 10. éves jubileumi ünnepegei.

1946. június 17. Egy Pénzes István nevű fiatalember a Teréz Körút 15. számú ház padlásáról tüzet nyitott az utcán haladó szovjet katonákra. A merénylet ürügyül szolgált a nem baloldali egyesületeket korlátozó, illetve felszámoló intézkedések bevezetéséhez.

1946. július 18–27. A KALOT 611 helyi szervezetét oszlatták fel.

1946. augusztus 11. Alakuló közgyűlést tartott a KALOT jogutódja, a Katolikus Parasztfjúsági Szövetség (KAPSZ).

1947 nyara A KAPSZ helyett Egyházközségi Földműves Legénycsoportok működtek.

1949. február 12. P. Kerkait az Államvédelmi Hatóság letartóztatta.

1988. november 24. A KALOT mozgalom folytatásaként megalakult a II. Rákóczi Ferenc Katolikus Népfőiskolai Szövetség.

B. M.

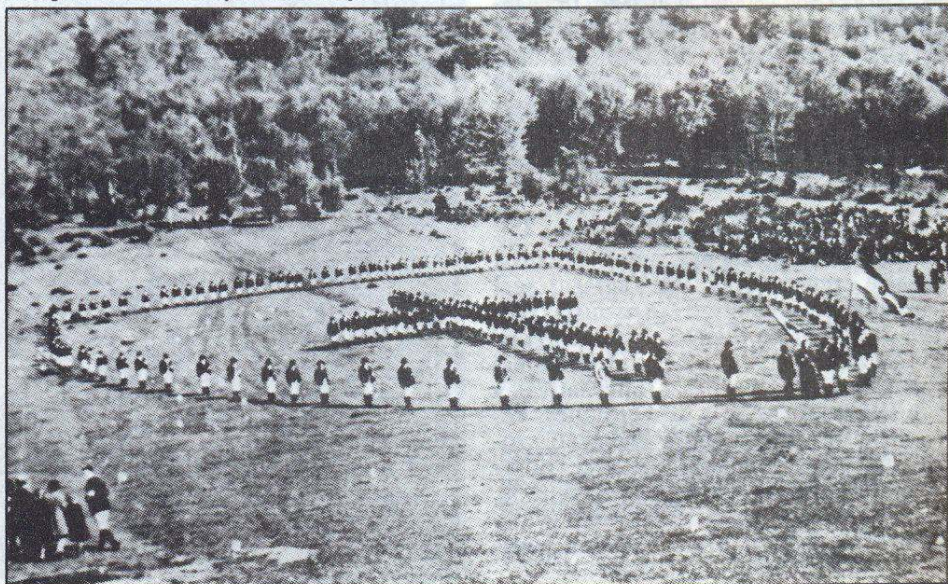

Népfőiskola. Érd, 1940

Telepesképző Népfőiskola

Seregszemle. Csíksomlyó, 1941. május 18.

így függetlensége ugyan csökkent, de önálló maradhatott, s folytathatta népnevelőmunkáját, mind a magyar, mind a nemzetiségi fiatalok között.

1943. június 23-án a hivatásrendi mozgalmak vezetői tudatták Serédi Jusztinián hercegprímással, hogy munkaközösséget alakítottak azzal a céllal, hogy „közös taktikával vehessék fel a küzdelmet mindazokkal szemben, akik a nemzet sorskérdéseiben nem a keresztény erkölcsstan alapján keresik a megoldást”. 1943. augusztus 28-án a győri püspöki palotában tartott titkos találkozón a KALOT vezetői is részt vettek, s a Zichy János-féle megcsontosodott Kereszténypárt helyett új, dinamikus tömegpárt megalakítását szorgalmazták. Ezzel a lépéssel készültek a háború utáni Magyarországra.

Szállasi hatalomátvétele a katolikus szervezetek tevékenységét is megbénította. A KALOT központját is feldúlták, több tagját a Nemzeti Számonkérő Szék hurcolta el. Ugrin József és P. Nagy Töbhtöm jezsuita atya, más útvonalon P. Kerkai Jenő úton voltak Debrecen felé, az Ideiglenes Nemzeti Kormány székhelyére.

1945 után

A KALOT bekapcsolódott a demokratizálódás folyamatába. 1945. július 14–16-án Hódmezővásárhelyen hét ifjúsági szervezet képviselői tanácskoztak a fasiszmus és a reakció elleni küzdelem jegyében. A KALOT 1946. március 4-én csatlakozott a Magyar Ifjúság Országos Tanácsához (MIOT). E lépése Mindszenty József her-

cegprímás megrovását vonta maga után. A megrovást szakítás követte, miután május 24-én a MIOT felhívása a közélet és az iskolák demokratizálását követelte.

1946. június 10-én a mozgalom fennállásának 10. éves jubileumi ünnepségein a Szovjet Antifasiszta Ifjúsági Bizottság delegációját is üdvözölhették a vendégek között. Egy héttel később egy Pénzes István nevű fiatalember a Teréz körút 15. számú ház padlásáról tüzet nyitott az utcán haladó szovjet katonákra. A merénylet ürügyül szolgált a nem baloldali egyesületeket korlátozó, illetve felszámoló intézkedések bevezetéséhez. A KALOT sorsát a koalíciós pártok július 8-i értekezlete döntötte el: a KALOT is a felszámolandó egyesületek listájára került. A Központ felszámolását a július 23-i Magyar Közlöny hozta nyilvánosságra. Július 18. és 27. között a KALOT 611 helyi szervezetét oszlatták fel.

A KALOT jogutódja, a Katolikus Parasztifjúsági Szövetség 1946. augusztus 11-én tartotta alakuló közgyűlését. 1947. nyarán már mint Egyházközségi Földműves Legénycsoporthok működtek, egyre erőtlenebbül. P. Kerkait az Államvédelmi Hatóság 1949. február 12-én letartóztatta, és 1949 folyamán az utolsó, valamilyen jogcímen addig még működő népfőiskolák is bezárták kapuikat.

A KALOT 1988-ban újraéledt. Június 2-án emlékkiállítás nyílt a Belvárosi templomban, november 24-én pedig II. Rákóczi Ferenc Katolikus Népfőiskolai Szövetség néven megalakult a KALOT jogutódja.

BALOGH MARGIT

LEXIKON

Szövetkezetek a két világháború között

Hitelszövetkezetek

1886-ban alakult meg a Pest-Megyei Hitelszövetkezet, s ezzel megindult a hitelszövetkezetek központosítása.

Az úgynevezett „kötéléken kívüli” hitelszövetkezetek között jelentős helyet foglalt el a Magyar Államvasutak Takaré- és Segélyszövetkezete (1879-ben alakult), mely még a felszabadulás után is folytatta működését, jelentős segélyeket, kamatmentes előlegeket, kölcsönöket nyújtva tagjai számára.

1898: XXIII. tc. A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről. Nem helyezte hatályon kívül az 1875. évi kereskedelmi törvényt, hanem annak rendelkezéseit ezen törvényben megállapított eltérésekkel kellett alkalmazni a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekre.

E törvény hozta létre Budapesten az Országos Központi Hitelszövetkezetet (OKH). Ez központja lett a mezőgazdasági, kisipari hitel-, beszerző és értékesítő, illetve raktár-szövetkezeteknek is. Az OKH kötelékében más célú mezőgazdasági és földmunkás vállalkozó szövetkezetek is alakulhattak, működhetek.

Szövetkezeti formában működtek az úgynevezett földhitelintézetek is [1863-tól: Magyar Földhitelintézet; 1879-től: Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete; Magyar Földhi-

telintézetek Országos Szövetsége (1911)], melyek 1936-ban fuzionáltak, s létre jött az Országos Földhitelintézet, mely 1947-ben fuzionált az Országos Központi Hitelszövetkezettel s létre jött az Országos Szövetkezeti Földhitelintézet.

Mezőgazdasági szövetkezetek

Magyar Mezőgazdák Szövetkezete (1891) – tagjainak termelési áruszükségeit kívánta kielégíteni, illetve ezek termelvényeit értékesíteni. 1946-ig működött.

Tejszövetkezetek – mezőgazdasági értékesítésben játszottak fontos szerepet. Az 1880-as évektől alakultak. Első 1881-ben.

Pinceszövetkezetek – borértékesítéssel foglalkoztak. Legnevezetesebb: 1883-ban alakult Magyar Bortermelők Országos Szövetkezete.

Szeszőfőző szövetkezetek: gyümölcsértékesítő és szeszőfőző szövetkezetek értékesítéssel, valamint tagjaik gyümölcs-cefere, szőlő, törköly és borsprő feldolgozásával is foglalkoztak. Központjuk az 1917-től a Fructus gyümölcsértékesítő és szeszőfőző szövetkezetek központja volt.

Földbérli szövetkezet: szövetkezeti formában működő gazdasági jellegű társaságok, melyek földtulajdonnal egyáltalán nem, vagy csak csekély birtokkal rendelkező parasztok számára a közös vagy egyéni bérleti gazdálkodást teszik lehetővé.

Földmunkás vállalkozó szövetkezetek: szintén az OKH kötelékében működtek.

A. A.

Egyesületi jog Magyarországon (Adatok)

(folytatás a 9. oldalról)

5084/1919. (IX. 30.) M.E. sz. rendelet az egyesületi és gyűlekezési jogról visszaállította az 1918. okt. 30-án – azaz a forradalom előtt – hatályban volt jogszabályok érvényét, hatályon kívül helyezte a forradalmi kormány által hozott jogszabályokat. Ezzel ismét életbe léptek az I. világháború alatt hozott tiltó rendelkezések. A belügyminiszter kivételes engedélyezési jogát azonban – a jogi szakirodalom szerint – liberálisan gyakorolta az 1920-as években, az új alapszabályok 90%-át jóváhagyta. E rendelet képezi jogalapját a következő jogszabályoknak:

7700/1922. B.M. sz. körrendelet az egyesületek alapszabályának kötelező tartalmát határozza meg részletesen.

Az 1930-as években a gyűlekezési és egyesületi jog szabályozására egyrészt a különböző tevékenységek szerinti speciális rendeleti jogszabályalkotás, főleg ellenőrzés elrendelése jellemző.

132.948/1931. B.M. sz. körrendelete a vasúti alkalmazottak egyesületeinek hatósági vizsgálatáról.

4980/1931. (IX. 19.) M.E. sz. rendelet: A gyűlekezési jog korlátozása [a rendelet 1932-ben, illetve 1933-ban módosult] a politikai jellegű népgyűlések, felvonulások, körmenetek tartását tiltotta meg. (6070/1933. (VI. 9.) M.E. sz. rendelet a fent említett jogszabály alól a parlamentben képviselt pártok zárt helyen tartott gyűléseinek tekintetében kivételt engedett. — 2300/1935. (II. 28.) M.E. sz. rendelet a fent említett kivételt is megszüntetve teljes tilalmat rendelt el a politikai jellegű gyűlések területén.)

109.000/1932. (III. 17.) B.M. sz. körrendelete a műkedvelői előadások tárgyában.

115.000/1932. (VIII. 24.) B.M. sz. körrendelete a politikai pártszervezetek egyenruha viselésének eltiltásáról.

259.287/1932. B.M. sz. körrendelete: református bibliakörök működése zavartalanosságának biztosítása.

181.000/1937. B.M. sz. körrendelet: Az egyesületek működésének fokozottabb ellenőrzése és felügyelete tárgyában.

181.001/1937. B.M. sz. körrendelet: Újabb egyesületek alakításának korlátozása és a „felesleges” egyesületek megszüntetése.

8110/1939. (IX. 1.) M.E. sz. rendelet az egyesületi jog korlátozásáról, beültja új egyesület, fiókegyesület továbbá minden egyesületi jellegű szerv alakítását, a működő egyesületek felett pedig fokozott rendőri ellenőrzést rendel el, a felfüggesztés javaslati jogával.

8120/1939. (IX. 1.) M.E. sz. rendelet a gyűlekezési jog korlátozásáról megerősíti a már 1935-ben kiadott tiltó rendelkezést, külön büntető szankciókat rendelve megszegésük esetére.

Speciális tiltást tartalmaz többek között a következő jogszabály:

1939. évi IV. tc. a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról.

(folytatás a 30. oldalon)